

Duindorp apart en Duindorp gewoon

In deze bijdrage bieden wij, twee lectoren van de Haagse Hogeschool, een handreiking aan de lezers van de vier bijgaande deelstudies over de wijk Duindorp: woonruimteverdeling, vergunningen, veiligheid en sociale spanningen. De drie eerstgenoemde studies zijn verricht in het stadslab Duidelijk Duindorp van de Haagse hogeschool, de laatstgenoemde studie is verricht door bureau Omlo. Aan de hand van een aantal begrippen zoeken we naar mogelijke lessen voor de betrokken partijen.

De Haagse Hogeschool, 3 maart 2020

Vincent Smit, lector grootstedelijke ontwikkeling

Laurence Guérin, lector wereldburgerschap

Duindorp, wijk in Scheveningen, mag zich tot buiten Den Haag in enige bekendheid verheugen. Naar alle waarschijnlijkheid is het aantal twitterberichten of andere uitingen op social media over deze wijk groter dan het aantal inwoners (rond de 6000 personen). Deze tamelijke royale bekendheid is niet onverdeeld een genoegen voor de betrokkenen. Veel wijkbewoners menen dat de wijk "in het verdomhoekje" zit, en dat er negatief over de wijk wordt gesproken en geschreven zonder kennis van zaken. "Wie uit Duindorp komt, heeft iets uit te leggen".

Diverse onderzoekers hebben zich tussen 2017 en 2019 ingezet om met bewoners, met professionals werkzaam in de wijk, met de gemeentelijke overheid, meer zicht te verkrijgen op de werkelijkheid en op de beeldvorming van de werkelijkheid.

In het onderzoek van de Haagse Hogeschool is gekozen voor de aanpak van "publiek leren". Alle betrokken partners worden uitgenodigd om maatschappelijke waarden en diensten te formuleren. Met wijsheid (omgaan met publieke waarden), met relaties (ontwerpen van nieuwe sociale relaties) en met leerprocessen (experimenten) wordt gezocht naar ontwikkeling van kennis, verbetering van systemen en persoonsontwikkeling. In stadslab Duindorp zijn - na verkenningen - controversen in en over de wijk Duindorp vastgesteld: wonen en woonruimteverdeling; veiligheid; vergunningen; spanningen. Beoogd wordt met georganiseerde Publieke Dialogen een betere omgang te vinden met lokale kwesties. In het onderzoek van Omlo is gekozen voor individuele interviews. De gevoeligheid van het onderwerp noopte naar het oordeel van de onderzoeker tot een individuele benadering.

Met de rapportages is een veel nauwkeuriger beeld verkregen van werkelijkheid en beeldvorming in Duindorp. Door de actieve inbreng van bewoners en professionals in het onderzoeksproces is een vorm van mede-eigenaarschap van betrokkenen ontstaan, waardoor het onderzoek al een interventie op zichzelf is. Anders gezegd: er is iets los gemaakt in de verhoudingen tussen partijen binnen en buiten de wijk. Dit noopt tot reflectie over een zorgvuldig vervolg.

Eerder, zomer 2018, verzocht de Haagse gemeenteraad om onderzoek naar discriminatie in Duindorp. Toch is dit niet de enige reden om grondiger te kijken. Al geruime tijd zijn er spanningen in en rond de wijk Duindorp. Er is zeker trots op de wijk, er is gehechtheid van de bewoners aan de wijk, maar er is ook een negatief imago buiten de wijk. Ook zonder de motie van de Haagse gemeenteraad zijn er vragen over de relatie tussen de wijk en de stad en zijn er vragen over de relatie tussen bewoners, professionals van maatschappelijke instellingen en overheid.

Wat kunnen we op basis van de gepleegde studies zeggen over de wijk en de relatie met de stad? Welke lessen zijn er mogelijk te trekken? We willen stilstaan bij de volgende punten:

- (1) Hebben wijken een eigen identiteit en hoe hiermee om te gaan?
- (2) Hoe om te gaan met gebleken spanningen in de wijk en een groeiende diversiteit van de bevolking in de stad en de wijk?
- (3) Wat vermag de lokale overheid in relatie tot een veelheid van andere, heel diverse partijen?
- (4) Welke mogelijkheden en begrenzingen zijn er aan de participatie en zelfbeschikking van de burger?

- (5) Bij de aanpak van alle vraagstukken in de stad komt de complexe verhouding tussen de wereld van het beleid, de regelgeving ("de systeemwereld") en de wereld van het dagelijks leven ("de leefwereld") aan de orde. Hoe kan deze verhouding productief worden benut?

1. Identiteit van wijken en openheid

Heeft Duindorp een eigen identiteit en zo ja, wat is deze dan? Op voorhand is duidelijk dat er niet zoiets is van een vaststaande identiteit van de gehele wijk. Identiteit van een wijk – als deze er is – is altijd gelaagd en divers: het ene woningcomplex kan een andere sfeer uitstralen dan een andere, voor de ene bewoner kan die ene winkel of dat ene plein zeer bepalend zijn, voor de ander kan dat de looproute met de hond zijn. En omdat een wijk zich ontwikkelt, kan de identiteit ook veranderen in de loop van de tijd.

Dit gezegd zijnde leren we uit de hoofdstukken dat er in elk geval een "verhaal" is: Duindorp staat dan voor een wat gesloten gemeenschap die onderling lief en leed delen, die op zijn minst wat argwanend staan tegenover hoge heren en dames uit de kringen van bestuur en die trots zijn op de gezegde saamhorigheid. In het patroon van een aparte gemeenschap met argwaan naar buiten past ook scepsis en terughoudendheid naar nieuwkomers. "Horen ze er wel bij?" en "Doen ze wel mee met onze gewoonten?". Dan kan deze scepsis resulteren in gedrag van discriminatie, een gedrag dat, bewust of onbewust, zich op vele plekken en organisaties in Nederland voordoet. Duindorp is een deel van Nederland en wat er in Nederland gebeurt, gebeurt ook in Duindorp. Duindorp is dus niet "uniek" in deze, wel is het zo dat het risico op discriminatoir en uitsluitend gedrag reëel is bij een wat gesloten dorpse cultuur.

In het onderzoek zien wij dat er door de dialoog een gesprek is over een ontwikkeling van "Duindorp voor de Duindorpers" naar "Duindorp mag Duindorps zijn". In het eerste zit een claim op de gewenste bevolking (hij wel, die andere niet), in het tweede zit een wens naar (handhaving van) een bepaald sociaal-ruimtelijk milieu: dorps, meedoen, contacten. Dit is een keuze voor een bepaald profiel en een doorontwikkelen van een verworden identiteit die niet gericht is per definitie op uitsluiting. In deze lijn kan de gewenste identiteit openheid naar buiten uitstralen en zal tegelijkertijd ingezien worden dat openheid ook zal leiden tot nieuwe bewoners met soms andere gebruiken en behoeften. Aan de kant van de stad, van het stedelijk bestuur, de overheid, de maatschappelijke instellingen mag vastgesteld worden dat Duindorp geen gemiddelde wijk is en ook nooit zal worden. Een stad met gemiddelde wijken bestaat niet. Een gemiddelde wijk hoeft dus

vooral ook geen beleidsstreven te zijn. De oefening voor het centrale, stedelijke niveau is dan ook om ruimte te laten en te creëren, voor wijkgerichte praktijken. Maar vooralsnog is veel stedelijk beleid, zowel van de overheid als van maatschappelijke instellingen, sterk generiek gericht. En dit zal, het kan niet anders, regelmatig botsen met behoeften en vragen die specifiek zijn voor de wijk. En waar botsing is, is de voedingsbodem van wantrouwen en scepsis ten opzichte van hoge heren en dames verzekerd.

Erkenning en acceptatie van het dorpse van Duindorp geeft ruimte voor een eigen invulling. Tegelijk mag duidelijk zijn dat uitsluiting niet geaccepteerd wordt en dat de identiteit van de wijk ook met openheid naar buiten ontwikkeld zal moeten worden.

2. Spanningen jazeker, maar diversiteit is gewoon

Duindorp kent spanningen, spanningen tussen bewoners onderling en tussen bewoners enerzijds en de gemeente en de woningcorporatie anderzijds. We hebben het dan over spanningen tussen "gevestigden" en "nieuwkomers": kun je als nieuwkomer je welkom voelen, maken de gevestigden ruimte voor andere bewoners met een andere achtergrond, herkomst en gebruiken? Dit is een basale spanning die in de context van Duindorp een zwaardere lading krijgt: er is veel sociale samenhang tussen de gevestigden en er is trots op de wijk. Er is evenwel ook de nodige sociale problematiek die op de wijk drukt. Deze twee factoren gezamenlijk zijn niet bevorderlijk voor een ontspannen ontvangstklimaat en voorbeelden van discriminatoir gedrag zijn – zo blijkt – op te halen. Zo gaat een cirkel lopen want er is negatieve beeldvorming in de stad over de wijk en deze negatieve beeldvorming is op zijn beurt een bron van boosheid in de wijk over stigmatisering. En deze stigmatisering leidt er toe dat bewoners in de wijk de behoefte hebben ook positieve ervaringen over Duindorp te delen. De gebleken spanningen maken duidelijk dat er ook weerwoord is. De tijd van discriminatie zonder weerwoord is voorbij.

De grotere diversiteit in de stad is een gegeven: etnisch, huishoudenvorm, seksuele voorkeur, leefstijl. De etnische diversiteit behelst meer dan de "oude" diversiteit (Surinamers, Antillianen, Turken, Marokkanen), maar deze omvat meer en meer een grote waaier aan "nieuwe" groepen (Oost-Europeanen, expats, vluchtelingen). En er is – ieder zal dit zien – ook in de overige bevolking veel meer schakering opgetreden. Dit proces van decennia maakt van Den Haag een stad waarin deze diversiteit niet meer bijzonder is, maar gewoon. Wel zijn er in de stad verschillen waarin dit proces is opgetreden. Duindorp is een wijk die lange tijd moeite heeft zich open te stellen voor nieuwe stadsbewoners. Het debat over de woonruimteverdeling

is aangejaagd door een gevoel dat "alle woningen" naar "mensen van buiten" gaan.

In de rapportages zien we ook dat met een dialoog over de woonruimteverdeling tussen bewoners en de woningcorporatie winst is te boeken. Wat is de werkelijkheid, wat zijn de beelden, waar komt het geuite gevoel vandaan? We zien ook dat waar discriminatie optreedt, er krachten vrijkomen om dit te bestrijden. Er is veerkracht, in en buiten de wijk, om nieuwe antwoorden te vinden.

In elke wijk kan elke bevolkingsgroep andere en onderling verschillende prioriteiten hebben. Maar onmiskenbaar is er behoefte aan gemeenschappelijkheid. Er is behoefte aan sporten in de nabijheid, aan zorg, onderwijs, speelgelegenheid, winkels. Dit vergt een infrastructuur van verenigingen en voorzieningen. Hier is een gemeenschappelijk punt in het samenleven. Van de professionals die werkzaam zijn in deze voorzieningen worden (empathische) vaardigheden en verbindende kwaliteiten gevraagd. Bij de diversiteit in stad en wijk zal een standaardaanpak niet zomaar werken. Aan professionals wordt dus gevraagd: verbinden, communiceren, ruimte maken, vertrouwen geven, ondersteunen en grenzen stellen.

3. De lokale overheid tussen sturing en partnership

De ontwikkeling van de stad wordt niet centraal aangestuurd, maar de stad ontwikkelt zichzelf met een veelheid van partijen. Krachten van de overheid, de markt, het maatschappelijk middenveld en de burgers werken in een soms onnavolgbare kluwen op elkaar in. De stad en de wijken vormen het speelveld. De lokale overheid is gehouden om publieke doelen te realiseren en moet hiervoor steeds een afweging maken tussen verticale sturing en horizontaal partnership. De markt is zoekende naar een vorm waarin profijt voor het bedrijf maatschappelijke meerwaarde heeft; hierin worden verschillende keuzes gemaakt. Het maatschappelijk middenveld werkt vaak tussen staat en markt in aan een specifieke missie (zorg, onderwijs, sociale huisvesting, welzijn). De burger opereert tussen private, op zichzelf gerichte belangen (consument) en de publieke betrokkenheid.

In Duindorp zien we bij het onderdeel "vergunningen" dat initiatieven uit de wijk (een braderie, alcoholvergunning) een zeer moeizame gang van zaken is. Bij de gemeente wordt de verkokering zichtbaar tussen verschillende diensten en een bureaucratisch proces dat voedsel geeft aan het wantrouwen in de wijk: "ons wordt geen feestje gegund".

Maar we zien ook het inmiddels landelijk bekende voorbeeld van het vreugdevuur. Zoals inmiddels bekend was hier niet sprake van een proces van

vergunningverlening, maar van een convenant. En waar een convenant niet gehandhaafd wordt, is er ruimte voor (ruimschoots) verleggen van marges. Zo zijn er zowel voorbeelden van een formalistische overheid als van een afwezige overheid voorhanden in de relatie tussen de stad en Duindorp. En dan dringt de vraag zich op: zijn dit nu de twee enige smaken die de lokale overheid te bieden heeft? Kan er behalve dit ook iets anders ontwikkeld worden: een lokale overheid zowel een betrokken partner is (dus: regisseren en/of faciliteren) als een kaderstellende partij met grenzen en geboden gerelateerd aan publieke doelen.

Bij een andere centrale speler in de wijk, woningcorporatie Vestia, zien we hoe lastig het is om generieke regionale regels inzake de woonruimteverdeling geaccepteerd te krijgen in de wijk. Kan een dialoog hierover helpen tot meer begrip over en weer? In de praktijk bleek het beleid sterk gericht te zijn op "we leggen het nog een keer uit".

Het is en blijft een zoektocht naar balans tussen kader stellen en ruimte geven.

4. De burger als doe-het-zelver en het publieke belang

Het motto van de participatiesamenleving is inmiddels alweer enkele jaren oud. Wie zoekt naar voorbeelden van burgerinitiatieven die samen met professionals en partners in de overheid van de grond komen, kan zijn hart ophalen. Veel voorbeelden laten ook zien dat in de burgerinitiatieven veel professionaliteit schuilgaat en dat succes ook afhangt van een succesvol navigeren in de krochten van de overheid. Over de kracht van de burger als publieke actor kunnen zowel mooie voorbeelden als ernstige relativeringen worden genoteerd. De burger bestaat niet. Eenvoudig gesteld: er zijn er heel veel en ze willen allemaal iets anders. Er zijn zeker grenzen aan de zelfredzaamheid van de burger. En de mate waarin burgers in staat zijn hun leven en zekerheid te organiseren, toont grote verschillen tussen groepen. Voor groepen die een sociaaleconomische achterstandspositie verkeren, kan het appel op zelfredzaamheid hun positie verslechteren. Professionals en overheid mogen en moeten ondersteuning bieden en kansen op ontplooiing. Waar dit uitblijft, groeit de onzekerheid en het wantrouwen tussen burger en overheid.

De burger als doe-het-zelver kan dus wel een veel belovende trend zijn voor die groepen die dit aan kunnen. Het kan echter ook een antwoord zijn op verwaarlozing door de overheid. Met de rug naar de overheid, met de rug naar de stad: "we lossen het zelf wel op". In Duindorp is dit laatste van oudsher goed ontwikkeld.

5. Systeemwereld, leefwereld en de onderlinge vervlechting

In de stad komen veel werelden samen. Er is de wereld van wetten, regels, procedures die zich gevestigd hebben om bepaalde beleidsdoelen te bereiken, om een maatschappelijk goed of een financiële impuls te verdelen, om een scherprechter te zijn bij rivaliserende doelen. Het kunnen niet alleen wettelijke bepalingen zijn, het kunnen ook werkafspraken en vuistregels zijn bij een uitvoeringsorganisatie. Beoogd is om in de besluitvorming te kunnen terugvallen op objectieerbare fundering en tegengas te kunnen geven aan willekeur, aan ad hoc gedrag en toeval. Maar hierdoor kan de besluitvorming niet altijd inspelen op een gevarieerde werkelijkheid en geheel verschillende behoeften. Daarnaast is er de wereld van het dagelijks leven. In deze leefwereld is het motto niet "verdelende rechtvaardigheid", maar maximaal realiseren van de behoeften ter plekke. Er is veel meer kennis van de werkelijkheid, er is nabijheid in plaats van bureaucratische afstand.

Beide werelden beïnvloeden elkaar in hoge mate: gedrag van bewoners in de leefwereld wordt soms uitgelokt door de vereisten van de systeemwereld. Beide werelden kunnen niet zonder elkaar: zonder systeem en regelgeving zou veel van de leefwereld gekenmerkt worden door chaos en onzekerheid. Er is dus vervlechting en waar vervlechting is, komen ook fricties voor. In Duindorp zien we voorbeelden van deze fricties: de wijk wil ruimte voor nuttigen van alcohol tijdens een feest en wil de woningtoewijzing richten op wijkbewoners.

Dat er frictie is, blijkt ook uit het gegeven dat er professionals op het veld gekomen zijn met de uitdrukkelijke opdracht de werelden (beter) te verbinden. Zo is er een community builder werkzaam, een nieuwe figuur die als functionaris van de gemeente de opdracht heeft om onafhankelijk te werk te gaan en de leefwereld van de wijkbewoners centraal te stellen. Uit ander onderzoek weten we dat deze nieuwe functie zijn bestaansrecht bewezen heeft.

Fricties tussen deze werelden horen er dus bij. Een geruisloze vervlechting bestaat niet. Het is en zal steeds oefenen blijven in een betere balans tussen generiek en specifiek, tussen wijkoverstijgende en wijkgerichte belangen, tussen wijkinsiders en stedelijke outsiders.

Slot: de weg van depolariseren

Op vijf verschillende wijzen hebben we gekeken naar de relatie tussen Duindorp en de stad en naar de relatie tussen de verschillende partijen (bewoner, maatschappelijke organisaties, gemeente). Veel dingen die we zijn tegengekomen, lijken heel bijzonder, maar zijn eigenlijk heel gewoon.

Duindorp zal meer en meer zijn identiteit ontwikkelen met openheid naar de stad.

De diversiteit in de stad en de wijk is niet apart, maar is gewoon een stedelijke realiteit.

De overheid zal, graag of niet, meer de balans gaan vinden tussen sturing en partnership.

Meer ruimte voor zelfredzaamheid van de burger zal op onderdelen kansen bieden, maar is zeker begrensd. In wijken met veel sociale problematiek zullen professionals en overheid moeten inzetten op ondersteuning.

Een vruchtbare vervlechting tussen de potenties van de systeemwereld en de leefwereld is nodig: dit is ook een nieuwe afweging tussen generiek en specifiek beleid, tussen wijk en stad, zittende en nieuwe stadsbewoners.

Per saldo komen deze passages neer op een ontspannen en niet-gepolariseerde zoektocht met alle betrokkenen. Trefwoorden zijn dus: depolariseren, communiceren, respect en opbouw van vertrouwen. Van de zijde van de overheid en maatschappelijke organisaties is oefening in taalgebruik om deze lijn te ontwikkelen, zonder meer nuttig. Herstel van vertrouwen is nodig en niet gratis. De sociale problematiek lost zich niet vanzelf op. Aan de zijde van Duindorp mag het besef dat Duindorp geen eiland is, maar deel uitmaakt van een groter geheel, meer baan krijgen.

De wijk is zowel apart als gewoon. Met een route van dialogen kan er nog heel veel.